Alþýðusamband Íslands

Alþingi
Nefndasvið Austurstræti 8-10
150 REYKJAVÍK

Reykjavík, 29.05.2020
Tilvísun: 202005-0024

Efni: Umsögn ASÍ um frumvarp til laga um breytingu á lögum um atvinnuleysistryggingar, nr. 54/2006 (skilvirkari framkvæmd), 812 mál.

Alþýðusamband Íslands hefur fengið til umsagnar frumvarp til laga um breytingu á lögum um atvinnuleysistryggingar, nr. 54/2006 (skilvirkari framkvæmd), 812 mál.

Alþýðusambandið hefur nú um nokkurra missera skeið lagt áherslu á að lögin um atvinnuleysistryggingar verði endurskoðuð í heild sinni. Sú afstaða byggir annars vegar á þeim breytingum sem orðið hafa og eru að verða á vinnumarkaði og skipulagi vinnunnar og hins vegar á þeirri skoðun að mikilvægt sé að fólk í atvinnuleit hafi tækifæri til og geti nýtt þann tíma til að styrkja stöðu sína á vinnumarkað með því að sækja sér menntun eða auka hæfni sína með öðrum hætti.

Alþýðusambandið hefur jafnframt lagt ríka áherslu á að atvinnuleysisbætur verði þegar í stað hækkaðar og tekjutengda tímabilið lengt.

Það frumvarp sem hér er til umfjöllunar tekur á hvorugum framangreindra þátta. Hvað varðar fyrri þáttinn þá er á vettvangi „Samhæfingarhóps um atvinnu- og menntunarúrræði“ unnið að tillögum sem hafa að markmiði að styðja atvinnuleitendur með vinnumarkaðsaðgerðum og menntunarúrræðum sem hvetja til virkni og hæfnisuppbyggingar til framtíðar. Vænta má tillagna frá þeim hópi í þessum efnum a.m.k. um tímabundnar breytingar. Þá er í greinargerð með frumvarpinu boðuð heildarendurskoðun á lögunum sem ASÍ leggur áherslu á að hefjist sem allra fyrst. Hvað varðar fjárhæð atvinnuleysisbóta er mikilvægt að strax verði tekin ákvörðun um hækkun grunnbóta atvinnuleysistrygginga, hækkun tekjutengdra bóta og lengingu tímabils tekjutengdra atvinnuleysisbóta.

Alþýðusambandið gerir tillögu um hækkun atvinnuleysisbóta og lengingu á tekjutengda tímabilinu hér á eftir, auk þess að fjalla um efni frumvarpsins sem hér er til umfjöllunar að öðru leyti.

Megin efni frumvarpsins

Helstu breytingarnar sem frumvarpið felur í sér eru eftirfarandi:
Í fyrsta lagi er með frumvarpinu lagt til að afnumin verði sú skylda launamanns að skila inn vottorði atvinnurekanda. Þess í stað er lagt til að launamanni upplýsi sjálfur um þau atriði sem vottorð atvinnurekanda tiltekur.

Í öðru lagi að lagt til að skýrt verði kveðið á um í lögum um atvinnuleysistryggingar að Vinnumálastofnun sé heimilt að greiða launamanni gjaldþrota félags atvinnuleysisbætur skv. 32. og 33. gr. laganna þann tíma sem hann er án atvinnu frá uppkvaðningu úrskurðar um að bú félagsins skuli tekið til gjaldþrotaskipta á meðan hann bíður eftir endanlegu uppgjöri á launakröfum sínum samkvæmt lögum um Ábyrgðasjóð launa. Sambærilegar breytingar eru gerðar á Ábyrgðasjóðslögunum.
Í þriðja lagi er kveðið á að þeir einstaklingar sem taka atvinnuleysisbætur skuli hafa skráð lögheimili hér á landi.
Í fjórða lagi eru með frumvarpinu lagðar til breytingar á viðurlagakafla laga um atvinnuleysistryggingar.

Umsögn og tillögur Alþýðusambands Íslands

ASÍ styður þrjú fyrstu efnisatriðin sem tilgreind eru hér að framan en gerir athugasemdir og tillögur um breytingar á því fjórða.

Afnumin skylda launamanns til að skila inn vottorði vinnuveitanda
Alþýðusambandsins hefur lengi gagnrýnt það fyrirkomulag að launafólki sem sækir um greiðslu atvinnuleysisbóta sé skylt að skila inn vottorði vinnuveitanda. Hvoru tveggja er að bið eftir slíkum vottorðum hefur tafið afgreiðslu af hálfu Vinnumálastofnunar og þannig valdið umsækjendum óþægindum og fjárhagslegu tjóni. Í sumum tilfellum hafa atvinnurekendur hreinlega hafnað því að gefa út slík vottorð eða veitt með þeim rangar upplýsingar sem skapað hafa mikla óvissu, valdið seinkunum á greiðslum og jafnvel orðið til þess að launafólk hefur tapað rétti sínum til atvinnuleysisbóta. Þar við bætast þau rök sem færð eru fyrir þessari breytingu í greinargerð með frumvarpinu sem lúta að skilvirkni í framkvæmd.

Greiðsla úr atvinnuleysistryggingasjóði miðað við úrskurðardag við gjaldþrot.
Þetta ákvæði er komið inn í frumvarpið að ósk Alþýðusambandsins. Það felur einfaldlega í sér að þegar launamaður skráir sig umsækjanda um atvinnuleysisbætur, frá og með þeim degi sem fyrirtækið sem hann starfaði hjá var úrskurðað gjaldþrota, á hann rétt á greiðslu úr atvinnuleysistryggingasjóði. Samkvæmt núgildandi lögum og framkvæmd skapast þessi réttur ekki fyrr en frá og með næstu mánaðarmótum, ef uppsagnarfresturinn miðar við mánaðarmót. Sem dæmi má nefna að ef fyrirtæki er úrskurðað gjaldþrota þriðja dag mánaðar og starfsmaður á uppsagnarfrest m.v. mánaðarmót fær hann ekki greitt úr atvinnuleysistryggingasjóði fyrr en frá og með fyrsta næsta mánaðar. Þannig getur starfsmaður í reynd verið tekjulaus í tvo mánuði og jafnvel lengur hafi fyrirtæki ekki greitt honum laun vegna síðasta heila mánaðarins í starfi.
Breytingin hefur ekki í för með sér kostnaðarauka fyrir Atvinnuleysistryggingasjóð þar sem sjóðurinn fær greiðsluna í uppsagnarfesti starfsmanna endurgreidda frá Ábyrgðasjóði launa.

Skilyrði um skráningu lögheimilis hér á landi.
Alþýðusambandið fellst á það sjónarmið sem fram kemur í frumvarpinu að eðlilegt sé að gera kröfu um að umsækjandi um atvinnuleysisbætur, hvort sem um er að ræða launamann eða sjálfstætt starfandi, sé með skráð lögheimili hér á landi. Fyrir liggur að það hefur oft reynist Vinnumálastofnun erfitt að afla gagna og staðreyna hvar aðili er í raun búsettur og staddur þegar hann sækir um atvinnuleysisbætur hér á landi. Þá ætti þetta ákvæði að fyrirbyggja að einstaklingur sé að sækja um greiðslur úr tryggingakerfi tveggja landa samtímis, þ.e. hér á landi og þar sem hann er skráður með lögheimili.

Breytingar á viðurlagakafla laga um atvinnuleysistryggingar.
Lagðar eru til breytingar til að bregðast við dómi sem fallið hefur í héraðsdómi um túlkun á 60. gr. laganna þar sem kveðið er á um viðurlög við því þegar atvinnuleysisbóta er aflað með sviksamlegum hætti. Samkvæmt dóminum er Vinnumálastofnun ekki heimilt að beita viðurlögum á grundvelli 60. gr. nema hún geti sannað að einstaklingur hafi haft ásetning til að afla sér atvinnuleysisbóta með sviksamlegum hætti. Bent er á að sönnun um ásetning geti verið mjög flókin eða jafnvel ómöguleg í slíkum tilfellum. Því er lagt til að tekin verði upp hlutlæg regla í staðinn þar sem skýrt verði kveðið á um hvaða viðurlög eigi við þegar tryggður aðili, sem hefur verið skráður án atvinnu hjá Vinnumálastofnun í fjórar vikur eða lengur, verður uppvís að því að starfa á innlendum vinnumarkaði á sama tíma og hann fær greiddar atvinnuleysisbætur eða sætir biðtíma eða viðurlögum án þess að hafa tilkynnt Vinnumálastofnun um tilfallandi vinnu skv. 35. gr. a laganna eða að atvinnuleit sé hætt skv. 10. gr. laganna. Í ákvæðinu er tekið fram að hinn tryggði skuli, vegna slíkra brota, ekki eiga rétt á greiðslu atvinnuleysisbóta fyrr en hann hefur starfað í a.m.k. sex mánuði á innlendum vinnumarkaði áður en hann sækir aftur um atvinnuleysisbætur.
Framangreint ákvæði var til umfjöllunar í samráði sem félagsmálaráðuneytið efndi til með aðilum vinnumarkaðarins og Vinnumálastofnun í byrjun árs 2020. Á þeim tímapunkti var fallist á að fara þá leið sem er að finna í frumvarpinu. Af hálfu fulltrúa Alþýðusambandsins byggði það á tvennu. Annars vegar að koma beri í veg fyrir að einstaklingar fái greiddar atvinnuleysisbætur með sviksamlegum hætti, þ.e. samhliða vinnu án þess að gera grein fyrir því. Hins vegar að tryggt væri að þeir einstaklingar sem hafa sótt um og fá greiddar atvinnuleysisbætur hafi fengið ítrekað upplýsingar um þær reglur sem gilda um þetta efni og hvaða viðurlög eru við því, þannig að hafið sé yfir allan skynsamlegan vafa. Af hálfu Vinnumálastofnunar var fullyrt að þetta væri ekki vandamál.
Ljóst er að staðan í dag er allt önnur en var í byrjun árs, þegar atvinnuleysis hefur margfaldast og ljóst er að Vinnumálastofnun og starfsmenn þess eru að glíma við áður óþekkt atvinnuleysis með tilheyrandi álag. Við þessar aðstæður er alls ekki hægt að fullyrða að stofnunin geti með góðu móti uppfyllt þau skilyrði um upplýsingagjöf sem að framan greinir.

Í ljósi framanritaðs er það tillaga Alþýðusambandsins að ný 59. g. a. hljóði svo:

Látið hjá líða að tilkynna um vinnu samliða atvinnuleysisbótum.

Sá sem hefur verið skráður án atvinnu hjá Vinnumálastofnun í átta ~~fjórar~~ vikur eða lengur og verður uppvís að því að starfa á innlendum vinnumarkaði á sama tíma og hann fær greiddar atvinnuleysisbætur eða sætir biðtíma eða viðurlögum samkvæmt lögum þessum án þess að hafa tilkynnt Vinnumálastofnun um tilfallandi vinnu skv. 35. gr. a eða að atvinnuleit sé hætt skv. 10. gr. skal sæta biðtíma sbr. 56. gr. Ef um ítrekað brot er að ræða skapast ekki réttur á greiðslu atvinnuleysisbóta fyrr en hann hefur starfað a.m.k. sex mánuði á innlendum vinnumarkaði áður en hann sækir aftur um atvinnuleysisbætur. Skal honum jafnframt verða gert að endurgreiða ofgreiddar atvinnuleysisbætur skv. 39. gr.

Með þessari breytingu ætti að vera tryggt að einstaklingur hafi fengið fullnægjandi upplýsingar um þær reglur sem eru í gild og hvaða viðurlög eru við brotum á þeim. Jafnframt eru viðurlög við fyrsta brot milduð frá því sem lagt er til í frumvarpinu.

Hækkun á greiðslum úr atvinnuleysistryggingasjóði og framlenging á tekjutengda tímabilinu

Alþýðusamband Íslands og aðildarsamtök þess hafa ítrekað á síðustu vikum og mánuðum gert kröfu um að upphæð atvinnuleysisbóta, jafnt grunnbóta og tekjutengdra bóta, verði hækkuð og sá tími sem einstaklingar njóta tekjutengdra bóta lengdur.

Nú eru grunnbætur úr atvinnuleysistryggingasjóði m.v. fullt starf kr. 289.510 á mánuði (auk þess sem greidd er lág fjárhæð með hverju barni á framfæri yngra en 18 ára). Þá eru tekjutengdar bætur að hámarki kr. 456.404 á mánuði, en þó aldrei hærri en 70% af meðaltali heildarlauna á viðmiðunartímabilinu. Tekjutengdar atvinnuleysisbætur eru lengst greiddar í þrjá mánuði, en þó ekki fyrstu tvær vikur í atvinnuleysi.

Alþýðusambandið telur að fjárhæðir bótanna séu allt of lágar og tekjutengja tímalengd of stutt. Við þær aðstæður sem nú eru uppi á vinnumarkaði og fyrirsjáanlegar eru á næstu misserum er brýnna sem aldrei fyrr að gera breytingar hér á til að forða því fólki sem misst hefur og er að missa vinnuna frá enn verri áföllum en felast í atvinnumissi og því tekjutapi sem honum fylgir.

Í þessu sambandi má einnig benda á að upphæð atvinnuleysisbóta var lengi miðuð við 7. taxta Dagsbrúnar eftir 1 ár. Sambærileg viðmiðun í launataxta verkafólks mundi gefa mun hærri upphæð en nú er. Þá má benda á að grunnbæturnar eru nú ríflega 86% af lágmarkstekjutryggingu skv. kjarasamningi Starfsgreinasambandsins en voru árið 2010 ríflega 95%. Á sama hátt er hámark tekjutengdra atvinnuleysisbóta nú í lágmarki miðað við grunnbæturnar frá því tekjutengingin var tekin upp.

Í ljósi framanritaðs leggur Alþýðusambandi til breytingar m.v. núgildandi lög og upphæðir atvinnuleysisbóta. Um er að ræða hóflegar breytingar sem eru einfaldar og hægt er að hrinda strax í framkvæmd en með því fororði þó að heildarendurskoðun laganna fari fram og þá verði

fjárhæðir atvinnuleysisbóta og annar stuðningur úr atvinnuleysistryggingasjóði tekinn til gagngerrar skoðunar með það að markmiði að forða fólki frá tekjufalli.
Tillaga Alþýðusambandsins á þessu stigi er eftirfarandi:
Grunnatvinnuleysisbætur verði sem svarar 95% af tekjutryggingu m.v. fullt starf. Sú fjárhæð er í dag kr. 318.250 (þ.e. um 9,9% frá núverandi fjárhæð). Þá verði greiðsla með hverju barni á framfæri yngra en 18 ára hlutfallslega sú sama og í dag.
Tekjutengdar atvinnuleysisbætur nemi sem næst 70% af meðaltali heildarlauna á vinnumarkaði. Sú fjárhæð er í dag kr. 529.381.
Þá verði dregið úr tekjutengingu þannig að tekjur upp að dagvinnutekjutryggingu skerði ekki tekjutengdra bætur. Sú fjárhæð er í dag kr. 335.000.
Tímabil tekjutengdra atvinnuleysisbóta verði lengt tímabundið úr þremur mánuðum að hámarki í sex mánuði.

Alþýðusamband Íslands leggur til að það frumvarp sem hér er til umfjöllunar verði samþykkt enda verði fallist á þær breytingar sem lagðar eru til hér að framan.

Virðingarfyllst,

Halldór Grönvold, aðstoðarframkvæmdastjóri ASÍ

Hjálagt fylgja útreikningar til skýringar á þeim tillögum sem lagðar eru til um hækkun fjárhæða atvinnuleysisbóta.

Tillögur 29.5.2020/HH

Um breytingar á atvinnuleysistryggingum

Núverandi staða:

Grunnbætur atvinnuleysistrygginga: kr. 289.510
Tekjutengdar bætur – 70% af meðaltali heildarlauna tveimur mánuðum fyrir atvinnumissi – að hámarki : kr. 456.404
Stuðningur vegna barna: 4% af grunnbótum = kr. 11.580
Dagvinnutekjutrygging skv. kjarasamningum: kr. 335.000

Tillaga um hækkun grunnatvinnuleysisbóta:

Hækkun grunnbóta í 95% af dagvinnutekjutryggingu:

- Hækkun bótafjárhæðar grunnbóta úr kr. 289. 510 í kr. 318.250 þ.e. um 9,9% frá núverandi fjárhæð.

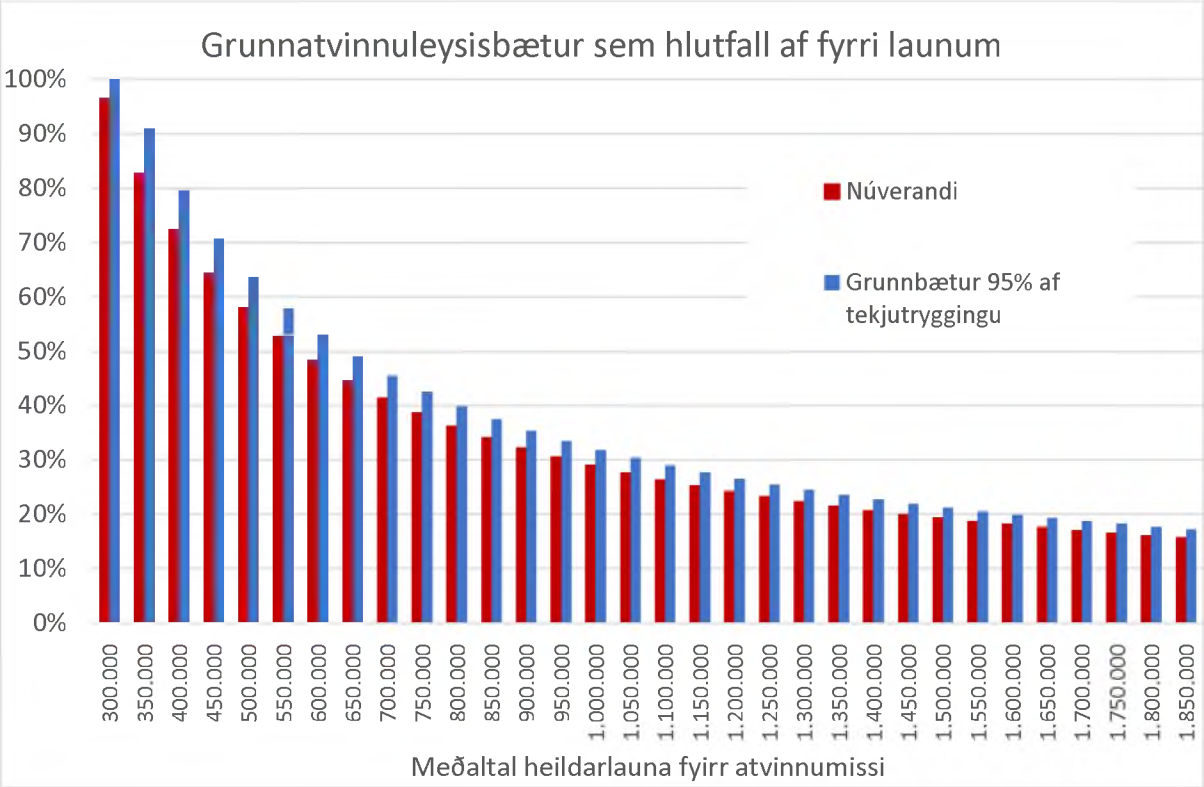

Mynd 1: Grunnbætur Atvinnuleysistrygginga sem hlutfall af fyrri launum - Áhrif hækkunar grunnbóta í 95% af dagvinnutekjutryggingu

Tillaga um hækkun tekjutengdra atvinnuleysisbóta og að dregið verði úr skerðingum lág- og millitekjufólks:

a/ **Hækkun hámarks tekjutengdra atvinnuleysisbóta** þannig að þær nemi sem næst 70% af meðaltali heildarlauna á vinnumarkaði.

- Meðaltal heildarlauna á vinnumarkaði árið 2018 nam kr. 721.000. Uppreiknað m.v. breytingu á meðaltali launavísitölu milli 2018 og 2019 nemur fjárhæðin kr. 756.259 kr. 70% af því gera kr. 529.381 sem verði nýtt hámark tekjutengdra atvinnuleysisbóta.

b/ **Tekjur upp að dagvinnutekjutryggingu skerða ekki** tekjutengdar atvinnuleysisbætur.

- Fyrri tekjur upp að dagvinnutekjutryggingu, nú kr. 335.000 skerða ekki tekjutengdar atvinnuleysisbætur – tekjur umfram það skerða skv. núgildandi reglum.

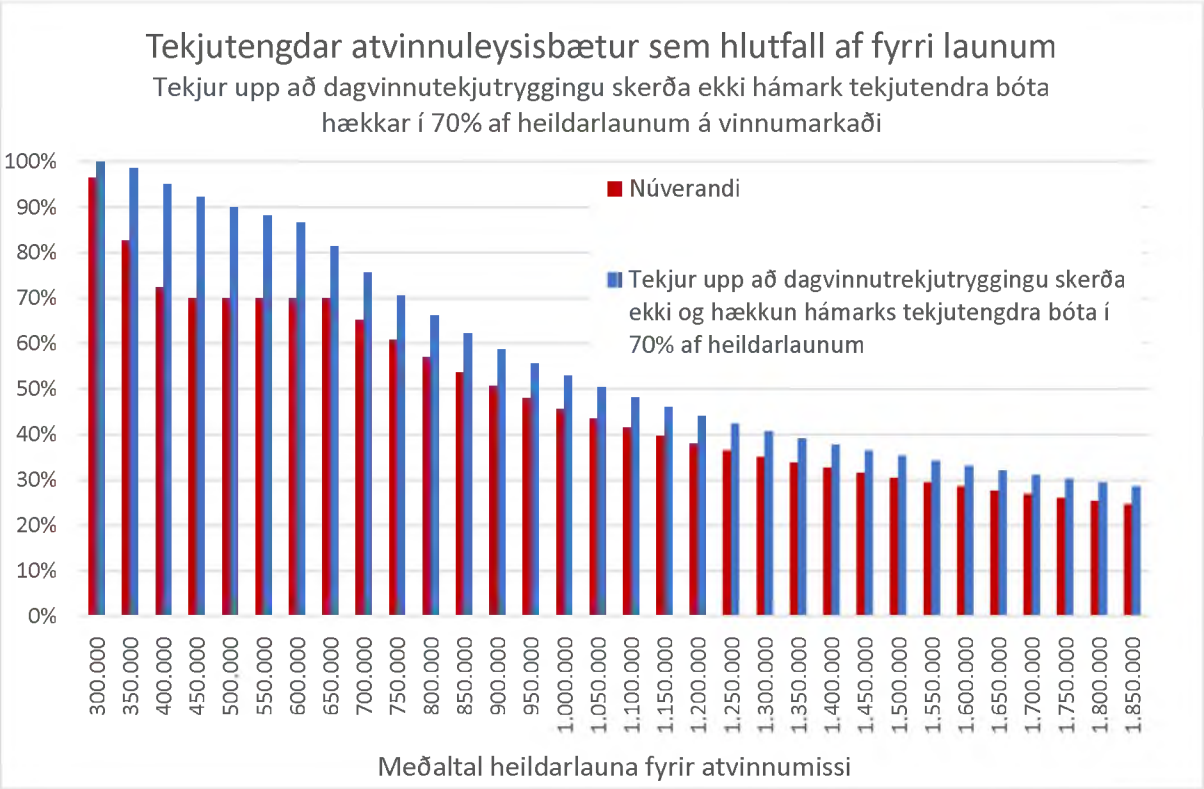

Mynd 2: Tekjutengdar atvinnuleysisbætur sem hlutfall af fyrri launum – Samanlögð áhrif hækkunar tekjutengdra bóta (a) og minni tekjuskerðingar (b)